

Asia Sävellys

Hakija A

Annettu 4.10.1989

Tiivistelmä *Tekijänoikeusneuvoston lausunto sävellyksiin liitettyjen runojen tekijänoikeudellisesta asemasta.*

SELOSTUS ASIASTA

A on 28.12.1988 päivätyllä kirjeellään pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa kysymyksistä, jotka liittyvät runon käyttämiseen sävellyksissä.

Hakija kertoo lausuntopyynnössään, että B oli vuonna 1984 kustantanut hänen sovittamansa orkesterisäestykset O:n kahdesta teoksesta. Kun asiasta oli tehty ilmoitus Teosto ry:lle, oli sieltä ilmoitettu, että laulujen tekstit, jotka olivat L:n ja H:n, olivat kustannettuja ja kustannusoikeudet olivat X Oy:llä.

Hakija toteaa lausuntopyynnössään, että hänen tulkintansa mukaan vuonna 1961 säädetyn tekijänoikeuslain perusteella (19 §) kustantajalla oli oikeus eräänlaiseen pakkolisenssiin perustuvan julkaisuluvan perusteella julkaista runoteksti. Hakijan käsityksen mukaan ei ole voinut syntyä sopimussuhdetta varsinkaan, kun X Oy ei ole koskaan tilittänyt L:lle tai tämän nykyiselle oikeudenomistajalle kaunokirjailijoiden ammattijärjestö S ry:lle korvauksia nuottien myynnistä.

Lausuntopyyntöön on liitetty Teosto ry:n, X Oy:n ja hakijan asiasta käymä kirjeenvaihto. X Oy:n 14.5.1985 päivätyssä kirjeessä todetaan, että kysymyksessä olevat sävellykset ovat kustannettuja. Kirjeessä todetaan edelleen, että vuosisadan alun käytännön mukaisesti sävellys ja teksti sisältyivät samaan sopimukseen kokonaisuutena.

Hakija pyytää tekijänoikeusneuvostolta vastausta seuraaviin kysymyksiin:

– voivatko tuntemattoman tekijän H:n tekstit olla kustannussopimuksen kohteita?

– voiko säveltäjä O "omia" L:n sanoituksen siten, että hän pystyy tekemään kustannussopimuksen myös sanoituksen osalta?

- syntyikö O:lle yksinoikeus tekstiin sen jälkeen kun hän sävelsi sen vai olisiko joku muu säveltäjä myös voinut säveltää sen?
- jos joku muu säveltäjä olisi säveltänyt saman runon, olisiko hän voinut myös solmia siitä kustannussopimuksen?
- voiko edellisen kaltainen "huomenlahjaksi" saatu, sanoitusta koskeva sopimus pysyä voimassa, vaikka sopimus raukeaa sävellyksen osalta sen jälkeen, kun on kulunut 50 vuotta säveltäjän kuolinvuodesta?

Vastineet

X Oy:lle on varattu tilaisuus antaa vastaus lausuntopyynnön johdosta. Yhtiö on 16.2.1989 päivätyssä kirjeessä todennut, että sävellys ja teksti ovat vuosisadan alkupuolella tehdyissä sopimuksissa sisältyneet samaan sopimukseen yhtenä teoskokonaisuutena. Saman ajan käytännön mukaisesti säveltäjä saattoi maksaa tekstinkirjoittajalle jonkin kertakaikkisen korvauksen. Kustantaja ei voi tositteiden puuttuessa osoittaa, että näin olisi tapahtunut. B ei samasta syystä voi osoittaa, että näin ei olisi tapahtunut.

S ry:lle on myös varattu tilaisuus antaa vastaus lausuntopyynnön johdosta. S yhtyy ihmetykseen musiikkikustantajan omaksumasta käytännöstä olla piittaamatta runoilijalle sävellyksen sanoittajana kuuluvista oikeuksista. S:lle ei ole maksettu korvauksia L:n runojen käyttämisestä sävellyksissä. S:n käsityksen mukaan vuoden 1974 tekijänoikeuslain muutoksen olisi tullut vaikuttaa jo ennen sanottua vuotta kustannettujen, sävellyksiin liittyvien tekstien osalta siten, että uusiin nuottipainoksiin olisi tullut hankkia tekstintekijän suostumus.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lausuntopyynnön ja esittää lausuntoon seuraavan.

Vuonna 1880 annettiin asetus kirjailijan ja taitelijan oikeudesta työnsä tuotteisiin. Asetuksen 1 §:n mukaan kirjailijalla oli yksinomaisen oikeus "painon kautta tahi muulla tavoin monistaa ja levitettäväksi ulosantaa kirjatuotteensa". Asetuksen 9 §:n d kohdan mukaan laittomaksi jälkipainamiseksi ei katsottu muun muassa, "jos ennen ulosannettu runoelma painetaan yhteydessä soitantokappaleen kanssa ja tekstinä siihen, jos ei sama runoelma ole yksinomaisesti aiottu operan tahi oratoriumin tekstiksi".

Laki tekijänoikeudesta henkisiin tuotteisiin (174/27) annettiin 3.6.1927. Laki tuli voimaan 1.8.1927, ja samana päivänä lakkasi edellä oleva asetus pääosiltaan. Vuoden 1927 tekijänoikeuslain 17 §:n 6 kohta kuului:

"Sävellyksen tekstiksi ja konserttiohjelmiin on sallittu painattaa tai muuten monistaa vähäisiä ennen julkaistun runoteoksen osia tai ennen julkaistuja vähäisiä runoja, kun ne julkaistaan muuttamatta. Niin ikään voidaan sellainen runo esittää yhdessä sävellyksen kanssa."

Edellä olevan johdosta voidaan todeta, että vuoden 1880 asetuksessa olutta yleisoikeutta käyttää ennen julkaistuja tekstejä hieman supistettiin. Oikeus käyttää runoa sävellyksen tekstiksi säilyi kuitenkin ehdottomana.

Nykyisin voimassa olevaa tekijänoikeuslakia (404/61) koskevassa hallituksen esityksessä (HE laiksi tekijänoikeudesta kirjallisiin ja taiteellisiin teoksiin ja laiksi oikeudesta valokuvaan; 23/1960 vp.) oli edelleen säilytetty vuoden 1927 lain 17 §:n 6 kohtaa vastaava säännös. Säännöksen perusteluissa todetaan seuraavaa:

"Lakiehdotuksen säännös julkaistun vähäisen runon tai runon osan liittämistä sävellysteoksen tekstinä nuotteihin ja esittämisestä julkisesti, jolloin teksti myös saataisiin ottaa muun muassa konserttiohjelmaan, on yhdenmukainen vuoden 1927 lain vastaavan kohdan kanssa muutoin, paitsi että on katsottu kohtuulliseksi oikeuttaa tekijä runoa julkaistaessa kieltämään sen sanotunlainen käyttäminen sekä saamaan korvaus, milloin sitä on käytetty mainituin tavoin."

Säännös hyväksyttiin lakiin seuraavan muotoisena (19 § 1 mom):

"Julkaistun vähäisen runon tai runon osan, johon on laadittu sävellys, saa sävellysteoksen tekstinä liittää nuotteihin ja esittää julkisesti, jollei sitä ole runoa julkaistaessa kielletty. Sellaisesta lainaamisesta tai esittämisestä on runon tekijällä oikeus korvaukseen."

Runon käyttäminen sävellyksessä sai lähinnä pakkolisenssin luonteen.

Tekijänoikeuslakia muutettiin 31.7.1974 annetulla lailla (648/74), jolloin muun muassa kumottiin edellä mainittu säännös. Lainmuutos aiheutui Bernin sopimuksen muuttamisesta ja muutosten ratifioimiseksi myös Suomessa tekijänoikeuslakia piti jonkin verran muuttaa. Lain 19 §:n 1 momentin osalta hallituksen esityksessä (HE 20/1974 vp.) todetaan, että Bernin sopimuksen 9 artiklaan oli lisätty yleinen säännös tekijän yksinoikeudesta valmistaa teoksensa kappaleita. Säännöksestä voitiin poiketa vain erikoistapauksissa edellyttäen, ettei kappaleen valmistaminen ollut ristiriidassa teoksen normaalin käytön kanssa, eikä kohtuuttomasti haitannut tekijän laillisia etuja. Hallituksen esityksessä katsottiin, että 19 §:n 1 momentti ei ollut sopusoinnussa 9 artiklan kanssa. Edellä mainitusta syystä säännös esitettiin kumottavaksi. Kumoamista perusteltiin myös sillä, ettei säännöksellä ollut sanottavaa käytännön merkitystä.

Voimassa olevan tekijänoikeuslain 43 §:n mukaan tekijänoikeus on voimassa 50 vuotta tekijän kuolinvuodesta. Lain 44 §:n mukaan nimeä, nimerkkiä tai tunnettua salanimeä ilmaisematta julkaistun teoksen suoja-aika on 50 vuotta julkistamisvuodesta.

Tekijänoikeus voidaan luovuttaa joko kokonaan tai osittain (27 §). Kustannussopimuksista on säädetty tekijänoikeuslain 31 - 38 §:ssä.

Enää ei laissa ole erityissäännöstä vähäisen runon säveltämisestä ilman runon oikeudenhaltijan suostumusta. Nykyisin siis kaikkien runojen säveltämiseen tarvitaan runon oikeudenhaltijan suostumus. Tekijänoikeus voidaan siirtää vapaamuotoisella sopimuksella. Tekijänoikeuden suoja-ajan kuluttua umpeen teokset vapautuvat. Tällöin raukeaa myös tekijänoikeuden siirtämisestä tehty sopimus, koska ei ole enää mitään mistä olisi tarpeen sopia. Materiaali, olipa se sitten kirjallista tai sävellyksiä taikka muuta tekijänoikeuden alaista, vapautuu kaikkien käytettäväksi. Suoja-ajan kuluttua umpeen rajoittaa teosten käyttämistä ainoastaan tekijänoikeuslain 53 §, jonka mukaan julkisesti suoritettu sivistyksellisiä etuja loukkaava toiminta voidaan kieltää.

Vuoden 1880 asetuksen ja vuoden 1927 lain voimassa ollessa sekä ennen tekijänoikeuslain 19 §:n muuttamista vuonna 1974 oli siis vähäinen runo tai runon osa vapaasti käytettävissä sävellyksissä. Kysymyksessä oli selkeästi tekijänoikeuden rajoitus. Koska rajoitus oli kaikkien käytössä, ei ole mahdollista, että runoa säännöksen mahdollistamalla tavalla ensin käyttänyt olisi saanut siihen yksinoikeuden.

Käytännössä on saattanut olla mahdollista, että runo edellä mainitunlaisissa tapauksissa otettiin osaksi sävellyksen kustannussopimusta. Vaikka runon käyttämisestä tietyn sävellyksen yhteydessä olisi sovittukin runon tekijän kanssa ja hänelle maksettu käyttämisestä korvaus, ei sopimuksella ole voitu estää jotakuta kolmatta käyttämästä runoa muun sävellyksen yhteydessä. Säveltäjä puolestaan ei ole saanut parempaa oikeutta runoon kuin sen tekijällä on ollut.

Vuonna 1927 annetun tekijänoikeuslain 37 §:ssä olevan voimaannpanosäännöksen mukaan kaikki ennen lain voimaantuloa tehdyt sopimukset tekijänoikeuden siirrosta jäivät voimaan. Mikäli tekijä oli siirtänyt toiselle koko tekijänoikeutensa, luettiin tekijän hyväksi se, missä laki laajensi aikaisemmin suojaamatonta tekijänoikeutta.

Vuonna 1961 annetun tekijänoikeuslain 70 §:n voimaannpanosäännöksen mukaan ennen lain voimaantuloa tekijänoikeuden luovuttamisesta tehtyyn sopimukseen oli sovellettava aikaisempaa lakia. Vanhassakin sopimuksessa mahdollisesti olevaa kohtuutonta ehtoa on lain 29 §:n nojalla kuitenkin mahdollista sovitella.

O on kuollut vuonna 1924, joten hänen sävellyksensä ovat vapaat. L on kuollut 2.12.1948, joten hänen tekijänoikeutensa ovat edelleen voimassa. H:sta ei ole tietoja käytettävissä. Jos H:n henkilöllisyyttä ei pystytä selvittämään, sovelletaan hänen tekijänoikeuksiinsa tekijänoikeuslain 44 §:ää, jolloin H:n runo on tekijänoikeudellisesti vapaa, koska sen julkistamisvuodesta on kulunut yli 50 vuotta.

L:n runo on julkaistu vuonna 1903. Runo oli näin ollen julkaistu jo ennen kuin se julkaistiin O:n sävellyksen yhteydessä 1913. Siitä, oliko H:n runo ilmestynyt jo ennen kuin se ilmestyi O:n sävellyksen kanssa 1913, ei tekijänoikeusneuvostolla ole tietoa.

Sävellyksen vapautumisella ei ole merkitystä runoon liittyvien tekijänoikeuksien kannalta. Toisaalta ei myöskään pelkästään säveltäjän tekemästä kustannussopimuksesta voida johtaa oikeuksia sävellettyyn runotekstiin. Runoon liittyvät oikeudet määritellään tällä hetkellä voimassa olevan tekijänoikeuslain mukaan. Mikäli runon tekijän kuolinvuodesta on kulunut 50 vuotta, on runo vapaa. Tuntemattoman tekijän runon suoja-aika on 50 vuotta runon julkaisemisvuodesta.

Tekijänoikeusneuvostolle toimitetuista asiakirjoista ei ilmene, että L tai H olisi antanut runon julkaisuoikeudet O:lle tai A:lle. Näin ollen ei ole varmaa tietoa siitä, onko julkaiseminen tapahtunut 1912 voimassa olleen kirjailijan ja taitelijan oikeudesta työnsä tuotteisiin annetun asetuksen 9 §:n d kohdan nojalla vai runoilijan kanssa tehdyn sopimuksen perusteella. Jos sopimukseen halutaan vedota, on sen olemassaolo ja sisältö näytettävä toteen. Mahdollisen sopimuksen synnyn, sisällän ja tulkinnan osalta alalla yleisesti vallitsevaa käytäntöä ei voida jättää huomiotta.

Vastaukset kysymyksiin

O:n sävellykset ovat vapaat, joten hänen kanssaan tehtyyn sopimukseen L:n ja H:n kyseessä olevien runojen sävellysten kustantamisesta ei voida enää vedota. Jos L:n runon julkaiseminen O:n sävellyksen yhteydessä on aikanaan tapahtunut laissa olevan erityissäännöksen puitteissa ilman tekijän lupaa, ei sävellyksen kustantaja voi vedota säveltäjältä saatuihin oikeuksiin, vaan runon tekijänoikeudet ovat tältäkin osin L:n oikeudenomistajilla (S ry:llä). Jos sen sijaan X Oy voi osoittaa, että O tai kustantaja on saanut L:ltä oikeuden runonsa julkaisemiseen O:n sävellyksen yhteydessä, voidaan tähän sopimukseen edelleenkin vedota.

O:lle olisi siinä tapauksessa, että hän olisi tehnyt L:n runon käyttämisestä sellaisen sopimuksen kuin edellä on mainittu, todennäköisesti syntynyt yksinoikeus käyttää runoa säveltämänsä teoksen sanoituksena. Sen sijaan sopimuksen estämättä runo olisi ollut muidenkin säveltäjien käytävissä toisten sävelteosten sanoituksena. Kustannussopimus olisi koskenut myös sävellyksen sanoituksena käytettyä runoa, mikäli säveltäjä tai kustantaja olisi tehnyt runoilijan kanssa sellaisen sopimuksen kuin edellä on

mainittu. Jos runoa on käytetty ilman runoilijan kanssa tehtyä sopimusta, ei runo myöskään ole tullut osaksi kustannussopimusta.

Jos H:n henkilöllisyyttä ei pystytä selvittämään, on hänen runonsa tekijänoikeudellisesti vapaa, koska sen julkaisuvuodesta on kulunut yli 50 vuotta. Jos H:n henkilöllisyydestä saadaan tarkemmat tiedot ja hänen kuolemastaan ei ole kulunut yli 50 vuotta, koskee oikeutta julkaista hänen runonsa O:n sävellyksen yhteydessä vastaavasti, mitä edellä on sanottu L:n runosta. Mikäli X Oy pystyy osoittamaan, että on olemassa nimellinen sopimus runon käyttämisestä O:n sävellyksen yhteydessä, ovat oikeudet runon käyttämisestä tuon sävellyksen yhteydessä edelleenkin yhtiöllä edellyttäen, ettei H:n kuolemasta ole kulunut yli 50 vuotta.